

Oordeel en verslag Verantwoordingsorgaan over 2017

Samenvatting oordeel

Het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft voor het formuleren van haar oordeel met de certificerend actuaaris, de accountant, de compliance officer, het (dagelijks) bestuur en de Raad van Toezicht van het fonds gesproken over het gevoerde beleid in 2017. Dit mede aan de hand van de bevindingen van het VO, de geraadpleegde rapportages door het jaar en aan de hand van het (concept)jaarverslag. Het VO stelt vast dat er nauwelijks inhoudelijke opmerkingen en / of bemerkingen zijn gemaakt. De verbetering van de compliance en de integrale risicobeheersing is door het fonds met de nodige voortvarendheid opgepakt.

Het VO vraagt de aandacht van het bestuur voor een goede afbakening van taken tussen de b Bestuurscommissie Risk en de overige commissies en adviseert het bestuur om de auditrol daarbij op een adequate wijze in te vullen.

Het VO stelt vast dat het fonds goed wordt bestuurd, het bestuur invulling en opvolging heeft gegeven aan de adviezen van het VO en de Raad van Toezicht en de risicohouding en het integraal risicomanagement verder zijn verbeterd.

Het VO stelt vast dat het bestuur via het bestuursverslag op transparante wijze inzicht geeft in het gevoerde beleid en de overwegingen die daaraan ten grondslag liggen. Het VO merkt op dat het fonds alle betrokkenen vroegtijdig heeft geïnformeerd over de consequenties en hen tijdig heeft betrokken bij de wijzigingen in het pensioenbeleid. Daarmee konden betrokkenen verantwoorde keuzes maken. Het begin 2017 opgestelde herstelplan voldoet aan zowel de wettelijke eisen als aan de beleidsuitgangspunten van het fonds. De DNB heeft het herstelplan goedgekeurd. Het fonds zal, op basis van gehanteerde parameters en veronderstellingen van eind 2016, in 2022 beschikken over het wettelijk vereist eigen vermogen. Het VO stelt met plezier vast dat het bestuur in voldoende mate 'in control' is.

Begin 2017 werd het VO geconfronteerd met de aankondiging van het vertrek, om diverse redenen, van de gehele Raad van Toezicht per 1 juli 2017. Het VO heeft veel tijd besteed aan onderzoek inzake het functioneren van de Raad van Toezicht, mede in relatie tot de andere fondsorganen. Het VO heeft overeenkomstig artikel 7, tweede lid van het Reglement VO in de eerste helft van 2017 bindende voordrachten uitgebracht voor de benoeming van de heren Sako Zeverijn (voorzitter), Rob Oosterhout (lid) en Fokko Covers (lid). Daarmee beschikte het fonds op 1 juli 2017 over een volledige Raad van Toezicht. Toezichthouder Dick Wenting heeft desgevraagd in de tweede helft van 2017 een actieve rol gespeeld bij de overdracht van de werkzaamheden aan de nieuwe Raad van Toezicht. Het VO is Dick Wenting daarvoor zeer erkentelijk.

Samenvattend heeft het VO een positief oordeel over het handelen van het bestuur, het gevoerde en voorgenomen beleid en ziet de toekomst van het fonds met vertrouwen tegemoet.

Verslag van de werkzaamheden en bevindingen

Verantwoordingsorgaan – VO

Het wettelijk kader en wat is opgenomen in de statuten en reglementen van het fonds bepalen de opdracht en de taak van het verantwoordingsorgaan. De bevoegdheden, zoals vastgelegd in de statuten en het Reglement

Verantwoordingsorgaan houden o.a. in dat het VO jaarlijks een oordeel geeft over:

- a) het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere relevante informatie, waaronder de bevindingen van de raad van toezicht;
- b) het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar;
- c) beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben;
- d) de naleving van de Code Pensioenfondsen.

Samenstelling en benoeming VO

Het VO is geïnstalleerd in 2014 en bestaat uit twaalf leden, waarvan zeven gekozen leden namens de werknemers, drie gekozen leden namens de gepensioneerden en twee op voordracht benoemde leden namens de werkgevers. In 2017 hebben geen personele mutaties in het VO plaatsgevonden. Het VO is in voldoende mate divers samengesteld.

Het VO beschikt zowel collectief, als ieder lid individueel, over een toereikend kennis- en opleidingsniveau voor het adequaat uitvoeren van haar taak. Ook in 2017 is een inventarisatie gemaakt van collectieve en individuele gewenste aanvullende opleiding en training. Het fonds heeft daar middelen voor beschikbaar gesteld. De meeste leden van het VO hebben in 2017 individueel invulling gegeven aan hun voornemens. Daarnaast heeft het VO in 2017 wederom een (interne) zelfevaluatie gehouden om haar eigen functioneren qua efficiency en effectiviteit te verbeteren. Voorts is voor het gehele VO een verdiepingssessie in de vorm van een themamiddag over integraal risicomanagement gehouden.

Werkwijze VO

Om op goede wijze een oordeel te kunnen vormen en inhoud te geven aan haar taken en bevoegdheden, werkt het VO sinds 2015 met vaste commissies, die het voorwerk verrichten voor de plenaire beraadslaging en besluitvorming. Deze commissies kennen een vergelijkbare werkwijze als de adviescommissies van het bestuur van het fonds. Dit zijn de commissie *Dagelijks Bestuur*, commissie *Balansmanagement*, commissie *Pensioenen* en de commissie *Risk* (voorheen de commissie *Audit en Uitbesteding*).

De werkwijze van het VO is in 2017 geëvalueerd. De zelfevaluatie heeft naast verbeter- en aandachtspunten ook opgeleverd, dat deze werkwijze erg bruikbaar is en kan daarom de komende jaren worden voortgezet. Voor haar werkzaamheden maakt het VO gebruik van een jaarplan met geagendeerde activiteiten en focuspunten met afstemmingsmomenten door het jaar.

Met het bestuursbureau van het fonds zijn goede afspraken gemaakt over tijdige en adequate informatievoorziening richting het VO. Het VO heeft via de netwerkgeving van het fonds toegang tot alle bestuurs-, commissiestukken en relevante correspondentie van het fonds. Hierdoor kan het VO zich een beeld vormen van de gang van zaken in het bestuur en in de beleidsontwikkeling van het fonds en kan verdiepende vragen stellen waar het VO dat nodig acht. Door het jaar heen worden, waar nodig, per commissie aanvullende vragen aan het bestuur gesteld om op een goede wijze invulling te kunnen (blijven) geven aan haar rol als VO en voor het vormen van haar jaarlijkse oordeel.

In 2017 hebben verschillende bijeenkomsten, overlegsituaties en verdiepingssessies plaatsgevonden met de verschillende (dagelijks)bestuursleden en leden van de Raad van Toezicht. In het kader van het vormen van een oordeel over het beleid van 2017, is op 30 mei 2018 gesproken met de Raad van Toezicht, het DB van het bestuur, de directeur van het bestuursbureau, met de certificerende actuaaris, met de accountant en met de compliance monitoring officer.

Adviezen van het VO

Begin 2017 werd het VO en daarmee ook het fonds geconfronteerd met de aankondiging van het vertrek, om diverse redenen, van de gehele Raad van Toezicht per 1 juli 2017. Het VO heeft om die reden veel tijd besteed aan nader onderzoek inzake het functioneren van de Raad van Toezicht, mede in relatie tot de andere fondsorganen. Om voor zichzelf een zo objectief mogelijk beeld te kunnen vormen, heeft het DB van het VO gesprekken gevoerd met veel betrokkenen in dat proces.

In samenspel met het bestuur en het bestuursbureau heeft het VO actief invulling gegeven aan haar taak om enerzijds te komen tot tijdige (vóór 1 juli 2017) en anderzijds adequate en bij het profiel passende invulling c.a. van leden voor de Raad van Toezicht. In de eerste helft van 2017 heeft het VO veel tijd besteed aan het proces van werving en selectie van nieuwe leden voor de Raad van Toezicht.

Het resultaat hiervan is dat het VO overeenkomstig artikel 7, tweede lid van het Reglement VO (2015) in de eerste helft van 2017 achtereenvolgens bindende voordrachten heeft uitgebracht voor de benoeming van de heren Sako Zeverijn (voorzitter), Rob Oosterhout (lid) en Fokko Covers (lid). Op 1 juli 2017 beschikte het fonds over een volledige Raad van Toezicht. De nieuwe toezichthouders zijn de opvolgers van Petra de Bruijn, Peter de Groot en Dick Wenting, die per 30 juni 2017 hun taken hebben neergelegd. Toezichthouder Dick Wenting heeft desgevraagd in de tweede helft van 2017 een actieve rol gespeeld bij de overdracht van de werkzaamheden aan de nieuwe Raad. Het VO is Dick Wenting daarvoor zeer erkentelijk.

Algemeen en financieel (pensioen) beleid

Het VO constateert dat het bestuur zich volledig inzet om haar taak te vervullen en daar de fondsorganen tijdig en in voldoende mate bij betreft. Het VO stelt vast dat het bestuur haar strategie in 2016 voor de langere termijn heeft vastgelegd in een strategienota en ook in 2017 dienovereenkomstig daar naar heeft gehandeld. Het fonds heeft de pensioenregeling uitgebreid met een deeltijd pensioenregeling in combinatie met een hoog/laag constructie. Het fonds heeft er voor gekozen om met ingang van 2018 de pensioenrichtleeftijd te verhogen van 67 naar 68 jaar, het opbouwpercentage gelijk te houden en de aanvullende regelingen aan te passen aan de nieuwe leeftijd.

Het VO stelt vast, dat het fonds (het VO en) cao-partijen vroegtijdig heeft geïnformeerd over de consequenties van de voorgenomen aanpassingen en hen tijdig heeft betrokken bij de wijzigingen, zodat zij verantwoorde keuzes konden maken.

Het VO stelt vast dat het bestuur met het huidige premieniveau, oog heeft voor een goede en verantwoorde balans tussen de generaties en dat het premieniveau evenwichtig is. Het VO constateert naar tevredenheid, dat het bestuur desgevraagd invulling heeft gegeven aan het advies om de premiedekkingsgraad te verbeteren. Het bestuur heeft besloten om een deel van de premie-egalisereserve aan te wenden voor verbetering van de premiedekkingsgraad. De premiedekkingsgraad is daarmee voor 2017 uitgekomen op 80%.

Het begin 2017 opgestelde herstelplan voldoet zowel aan wettelijke eisen, als aan de beleidsuitgangspunten van het fonds. De DNB heeft het herstelplan goedgekeurd. Het fonds zal, op basis van gehanteerde parameters en veronderstellingen van eind 2016, in 2022 beschikken over het wettelijk vereist eigen vermogen. De jaarlijkse haalbaarheidstoets is uitgevoerd. Het verwachte pensioenresultaat sluit in voldoende mate aan bij de door cao-partijen gekozen ondergrens. Ook in het slechtweersscenario wijkt het pensioenresultaat niet teveel af van het verwachte pensioenresultaat. Uit de resultaten van de haalbaarheidstoets is gebleken, dat het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon voldoende realistisch en haalbaar is en dat het fonds over voldoende herstelcapaciteit beschikt. Het bestuur heeft die resultaten besproken met cao-partijen, het VO en de Raad van Toezicht.

Het beleggingsrendement van het fonds is met 5,0% hoger dan de benchmark (4,4%). Het VO merkt op dat het beleggingsresultaat naar verwachting zodanig is, dat de vermogenstoename voldoende is om de pensioenen op basis van de huidige set parameters te kunnen uitkeren. Dit is ook een gevolg van de keuze voor een meer actieve beleggingsstijl.

Het fonds heeft een plan van aanpak opgesteld en een projectgroep ingesteld, om de derivatenposities van het fonds bij APG, vanaf 2018 op naam van de eigen rechtspersoon over te zetten. In 2017 zijn belangrijke stappen gezet om tot een toekomstbestendige vormgeving van het derivatenbeheer te komen. In 2018 zal dit onderwerp wederom een belangrijk thema zijn binnen het fonds. Het VO is adequaat op de hoogte gehouden van de volgtijdelijke stappen en is tevreden over het verloop en het inmiddels bereikte resultaat.

Het bestuur heeft besloten dat het mogelijk wordt om te gaan beleggen in leningen aan woningcorporaties. Op verzoek van het VO is de Raad van Toezicht hierbij betrokken. Het VO concludeert dat het uiteindelijke besluit weloverwogen is genomen, rekening houdend met (reputatie)risico's, maatschappelijke opvattingen en mogelijk tegenstrijdige belangen. Belangrijk uitgangspunt is, dat het gaat om zakelijke transacties tegen marktconforme condities.

Het VO stelt wederom met plezier vast dat, als uitvloeisel van het aangescherpte beleid inzake verantwoord beleggen, het fonds goed gescoord heeft in het jaarlijkse VBDO onderzoek. Het fonds is van de 6^e naar de 5^e plaats op de ranglijst van Nederlandse pensioenfondsen gestegen.

Accountant en actuaris

De actuaris (Mercer) heeft geen formele bevindingen geconstateerd, die aanleiding zijn om een opmerking in de Actuariële Verklaring op te nemen en daarover melding te doen aan toezichthouder DNB. Wel zijn op een drietal punten aanbevelingen voor het bestuur opgenomen om deze in 2018 op te pakken.

Het VO is verheugd dat de controlerende accountant (PwC) vaststelt, dat:

- de toelichtingen in de jaarrekening juist en volledig zijn;
- de financiële positie toereikend is toegelicht;
- de toelichtingen op beheersing van financiële risico's in de jaarrekening adequaat zijn;
- de gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling aanvaardbaar zijn;
- de lopende afwikkeling APG Treasury Center B.V. voldoende is toegelicht;
- de overige materiële of significante gebeurtenissen afzonderlijk zijn toegelicht;
- de toelichting van de uitvoerings- en vermogensbeheerkosten in de jaarrekening, bestuursverslag en jaarstaten adequaat is.

Daarnaast zijn er noch door de accountant, noch door de actuaris, aandachtspunten vermeld die materieel financiële gevolgen voor het fonds kunnen hebben. Wel adviseert de accountant het fonds om tijdig te starten met een analyse van de impact van de wijzigingen in (komende) Nederlandse verslaggevingsregels.

Governance en compliance

Het VO gaf in haar Oordeel 2016 het bestuur het advies om extra inspanning te verrichten om de ambities ten aanzien van Compliance 2.0 te realiseren en bij de uitwerking niet teveel te leunen op de ambitie van de compliance officer. Eind 2017 is een Compliance Monitor opgesteld als nulmeting voor het verdere verloop. Uit de follow-up blijkt dat het fonds, vergeleken met andere (grotere) pensioenfondsen, qua compliance bovengemiddeld presteert. Het VO stelt met genoegen vast dat het bestuur hier in 2017 op adequate wijze invulling aan heeft gegeven en complimenteert alle betrokkenen hierbij.

Naar aanleiding van die prestatie ziet het VO desondanks twee punten voor verbetering. In de eerste plaats aandacht voor een juiste balans tussen regels en principes. Het VO is van mening dat het bovenal moet gaan om het werken volgens de juiste principes, waarbij de regels dienend zijn en niet andersom. Ten tweede verwacht het VO van het bestuur dat het beoogde traject richting versterking van de compliance op afzienbare termijn in voldoende mate wordt gerealiseerd.

Het VO stelt vast dat de structuur van het fonds, het gekozen bestuursmodel en de samenstelling van het bestuur zodanig is, dat goede besturing is geborgd. Het pensioenfonds wordt bestuurd door een paritair bestuur van acht leden. Er wordt gewerkt met beleidsvoorbereidende commissies. Deze worden

ondersteund door een adequaat functionerend bestuursbureau. Het VO constateert dat het bestuur zowel deskundig als competent is en onafhankelijk opereert.

Het fonds heeft een Gedragscode en een Klokkenluidersregeling. Daarnaast heeft het bestuur een integriteitscode, getiteld "Zo zijn onze manieren", vastgesteld. Het VO stelt met genoeg vast dat er in dit opzicht geen bijzonderheden zijn te vermelden.

De bestuurszetels zijn niet evenwichtig verdeeld. In 2017 was er op een bestuur van acht leden een vrouw en een jongere. De bestuurders vullen elkaar aan op het gebied van de voor het pensioenfondsbestuur vereiste competenties en verdieping ten aanzien van deskundigheid, zodat zij tezamen voldoende geschikt zijn om het pensioenfonds te besturen.

Het VO onderschrijft het uitgangspunt van het bestuur, dat een streven en vereiste met betrekking tot diversiteit, niet moet leiden tot het blijven bestaan van een vacature. Het VO verzoekt het bestuur, daar waar mogelijk, wel aandacht te blijven houden op dat vlak.

Risk (voorheen audit & uitbesteding)

Het VO constateert dat het bestuur, het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisatie professioneel opereren. De kwaliteit en tijdige beschikbaarheid van de informatievoorziening maken een goede, tijdige en adequate monitoring van de uitbesteding zichtbaar.

In 2017 is actief invulling gegeven aan het verstevigen van het integraal risicomanagement. Het bestuur investeert duidelijk zichtbaar in het beheersen van de risico's. Mede om die reden heeft de commissie Audit en Uitbesteding zijn taken m.b.t. het integraal risicomanagement overgedragen aan de nieuwe Bestuurscommissie Risk. De overige taken van die commissie zijn overgedragen aan de overige bestuurscommissies en het dagelijks bestuur. In 2017 is invulling gegeven aan het opzetten van een risicomanagementsysteem voor het monitoren en beheersen van alle risico's.

Het VO constateert dat de rolverdeling bij het risicomanagementsysteem voor verbetering vatbaar is en het gebruik ervan wisselt bij de verschillende commissies. Het VO vraagt het bestuur hier aandacht aan te schenken.

De afbakening tussen de Bestuurscommissie Risk en de overige commissies is (nog) niet even helder. Het VO adviseert het bestuur om de auditrol (3^e lijn) op korte termijn goed in te vullen, passend bij de schaal van het fonds. De accountant stelt op dit punt ook om een effectieve derde lijn te realiseren en daarbij rekening te houden met onder andere vereisten aan de deskundigheid en onafhankelijkheid van die derde lijn. Dit is overigens in lijn met de opvatting van DNB.

Het VO stelt met genoeg vast, mede gelet op de aandacht van de maatschappij, stakeholders en toezichthouders, dat het bestuur veel werk maakt van de uitleg, verantwoording en samenhang tussen het beleggingsbeleid en de uitvoeringskosten ervan. Het VO stelt vast dat bij het fonds, mede als gevolg van de keus voor een actieve beleggingsstijl, de kosten fors zijn gestegen. De kostenstijging van beleggingen in private equity en hedge funds springen daarbij in absolute zin in het oog.

Weliswaar staat de groei van deze kosten in verhouding tot de aangroei van het pensioenvermogen en ligt deze grotendeels contractueel vast, maar het VO blijft de aandacht voor die ontwikkeling vragen. Het VO ziet wel dat de verantwoording van deze kostenstijging in het verslag is toegelicht en de kosten passen bij het beleggingsbeleid, mede op basis van de uitgevoerde CEM-benchmark, maar vindt een uitgebreidere toelichting op zijn plaats.

Het fonds laat in 2018 een ALM-studie uitvoeren ten behoeve van het Strategisch Beleggingsplan 2019-2021. Het VO verzoekt het bestuur om deze kostenproblematiek als onderzoeksthema te benoemen en alle kwantitatieve en kwalitatieve aspecten, waaronder de maatschappelijke opvattingen over kosten en baten, goed af te wegen.

Pensioenen

Het VO stelt vast dat het bestuur in 2017 het communicatiebeleid, zoals geformuleerd in het communicatiebeleidsplan 2015-2017, grotendeels heeft gerealiseerd. De focus lag hierbij op de doorontwikkeling van persoonlijke en relevante communicatie, het vergroten van de online communicatie en het klantgerichter maken van het één-op-één contact, door het contact beter te laten aansluiten bij de beleving van de deelnemer.

Het VO denkt dat sociale media in dit opzicht zeker een functie kunnen vervullen in de relatie tussen het fonds en (een aanzienlijk deel van) de deelnemers. Het VO heeft de verwachting dat de betrokkenheid van die deelnemers (met name de jongeren) daarmee wordt verhoogd. Het VO vraagt het bestuur om voldoende aandacht te besteden aan de privacyaspecten bij die ontwikkelingen en voorts om de kwetsbare doelgroepen hierbij niet uit het oog te verliezen.

Het VO merkt op dat het bestuur werk heeft gemaakt van het beter laten aansluiten van de behoefte van werkgevers op de dienstverlening van het fonds. Het fonds heeft ervoor gezorgd dat de werkgever gefaciliteerd is om zijn rol als vraagbaak richting werknemer/ deelnemer te kunnen vervullen. Hiervoor zijn verschillende activiteiten georganiseerd, zoals kennissessies, nieuwsbrieven en ondersteuning bij specifieke (pensioen)vraagstukken.

Het VO is van mening dat de ingezette activiteiten hebben bijgedragen aan het versterken van het solide imago van het fonds en hoe deelnemers over het fonds denken.

Het VO vindt dit van belang, niet het minst vanuit de mogelijke toekomstige vrije keuze voor een pensioenfonds.

Het VO heeft kennis genomen van het vastgestelde communicatiebeleidsplan 2018-2020. Dit communicatiebeleidsplan beschrijft het beleidskader voor de komende drie jaar en geeft richting aan het communicatieproces; het schetst context en geeft richting aan waar het fonds met haar communicatie de komende jaren naar toe wil.

Het VO onderschrijft de stellingname van het bestuur, dat het jaarverslag niet primair als een communicatiemiddel voor zijn deelnemers, gepensioneerden en werkgevers moet worden beschouwd, maar als een verantwoordingsdocument voor sector-instituten (belanghouders). Voor de belanghebbenden wordt in digitale en in gedrukte vorm aandacht aan de belangrijkste ontwikkelingen over het jaar 2017 geschonken in het magazine van het fonds. Het VO stelt vast dat hiermee voldaan is aan de wet Pensioencommunicatie, waarbij informatie die een pensioenuitvoerder geeft, moet aansluiten op de behoeften van alle deelnemers.

Oordeel

Samenvattend heeft het VO een positief oordeel over het handelen van het bestuur, het gevoerde en voorgenomen beleid en ziet de toekomst van het fonds met vertrouwen tegemoet.

Het Verantwoordingsorgaan, Harderwijk, 12 juni 2018

Françoise Aring, voorzitter	(Dagelijks bestuur)
Hans Eimers, vicevoorzitter	(Dagelijks bestuur)
Lambert Greven	(Dagelijks bestuur)
Bert Maatman	(Risk, <i>voorheen Audit & Uitbesteding</i>)
Jos den Boer	(Risk, <i>voorheen Audit & Uitbesteding</i>)
Mark Somers	(Risk, <i>voorheen Audit & Uitbesteding</i>)
Dick de Jong	(Pensioenen)
Gerrie Blok	(Pensioenen)
Anna Vroege	(Pensioenen)
Joost Cleven	(Balansmanagement)
Jos Santos	(Balansmanagement)
Richard Feenstra	(Balansmanagement)